

Els tres lledoners de Joan Castanyer

Un litigi de més d'una dècada

Francesc Rodríguez Santos

Centre d'Estudis Canetencs

*The three nettle-trees of Joan Castanyer,
a lawsuit of more than a decade*

Al Canet de finals del segle XVIII, l'Ajuntament fa tallar tres lledoners del Torrent dels Lledoners que eren davant la casa de Joan Castanyer. Aquest inicià un tràmit judicial perquè la institució municipal li pagués una quantitat determinada de diners per danys i perjudicis, doncs els arbres consolidaven la llera de la riera i evitaven que les rierades afectessin els fonaments de casa seva. Del que podria haver estat un cas anecdòtic de tall d'arbres, en va sorgir un litigi judicial que perdurà més d'una dècada.

Paraules Clau: Torrent dels Lledoners, lledoner, Joan Castanyer Codina, Jaume Oller, Miquel Jover, Salvador Medir, Canet de Mar, Ajuntament de Canet de Mar, batlle de Canet, regidor de Canet, Reial Audiència de Barcelona.

El Torrent dels Lledoners

El Torrent dels Lledoners és una de les tres rieres que conformen la vall de Canet. És una zona poblada des del segle XVI, especialment el tram de l'anomenada «Font dels Gossos», ja que és més ample que la resta del seu recorregut. El torrent comença a la part superior de Can Dalmau, essent aquest el tram amb més amplitud, allargant-se i estrenyent-se fins a la part més baixa conformada pel coll d'ampolla de davant l'apotecaria de Can Vaquer. Aquest espai que es conforma sovint era anomenat «plaça pública»,¹ ja que aleshores Canet no tenia cap altre espai que es pogués considerar plaça, com moltes altres poblacions tenien. De fet, aquesta plaça va acollir durant molt temps el mercat, com després ho va fer la plaça Macià fins a la construcció de l'actual Plaça Mercat (1934). Aquesta plaça improvisada, on s'hi instal·laven les parades

At the end of the 18th century in Canet de Mar, the Town Council ordered the felling of three nettle-trees in the Torrent dels Lledoners which were located in front of the house of Joan Castanyer. Castanyer initiated legal proceedings so that the local authority paid him a fixed sum of money for damages, as the trees strengthened the bed of the street and prevented the floods from affecting the foundations of his house. What could have been an anecdotal case of tree felling became a lawsuit which lasted more than a decade.

Keywords: Torrent dels Lledoners, nettle-tree, Joan Castanyer Codina, Jaume Oller, Miquel Jover, Salvador Medir, Canet de Mar, Town Council of Canet de Mar, mayor of Canet de Mar, town councillor of Canet de Mar, Royal Audience of Barcelona.

del mercat, va donar nom al veïnat del voltant, el barri dels Mercats.

La toponímia d'aquest torrent prové, com és evident, dels lledoners que hi creixien a la zona. La fusta d'aquest arbre caducifoli és blanquinosa i flexible i per això normalment s'ha utilitzat per fabricar estris agrícoles. A més, el seu fruit, el lledó, és comestible i a vegades s'ha emprat per a fer melmelada. Per tant, era un arbre força útil.

A mesura que aquesta riera s'anava urbanitzant, els lledoners anaven desapareixent. A mitjan segle XVIII se sap que encara romanien tres lledoners icònics davant l'actual casa número 27 del Torrent dels Lledoners, molt possiblement prop d'on després hi hagué la primera «Font dels Gossos» (que res té a veure amb l'actual font). Aleshores, en aquella casa hi vivia la família Castanyer, però actualment l'habitatge roman gairebé enderrocats i tan sols es conserva una part de la façana amb les típiques llindes

i brancals de pedra en les obertures.

El dia que van talar els tres lledoners

El 6 de setembre de 1789 el regidor Salvador Medir es va presentar a casa de Joan Castanyer dient-li que per ordre de l'Ajuntament i en el termini de tres dies havia de tallar els tres lledoners centenaris que tenia davant de casa seva.² Castanyer, però, s'hi va negar rotundament. D'aquest avís del regidor Medir en foren testimonis Josep i Josep Fors, pare i fill.

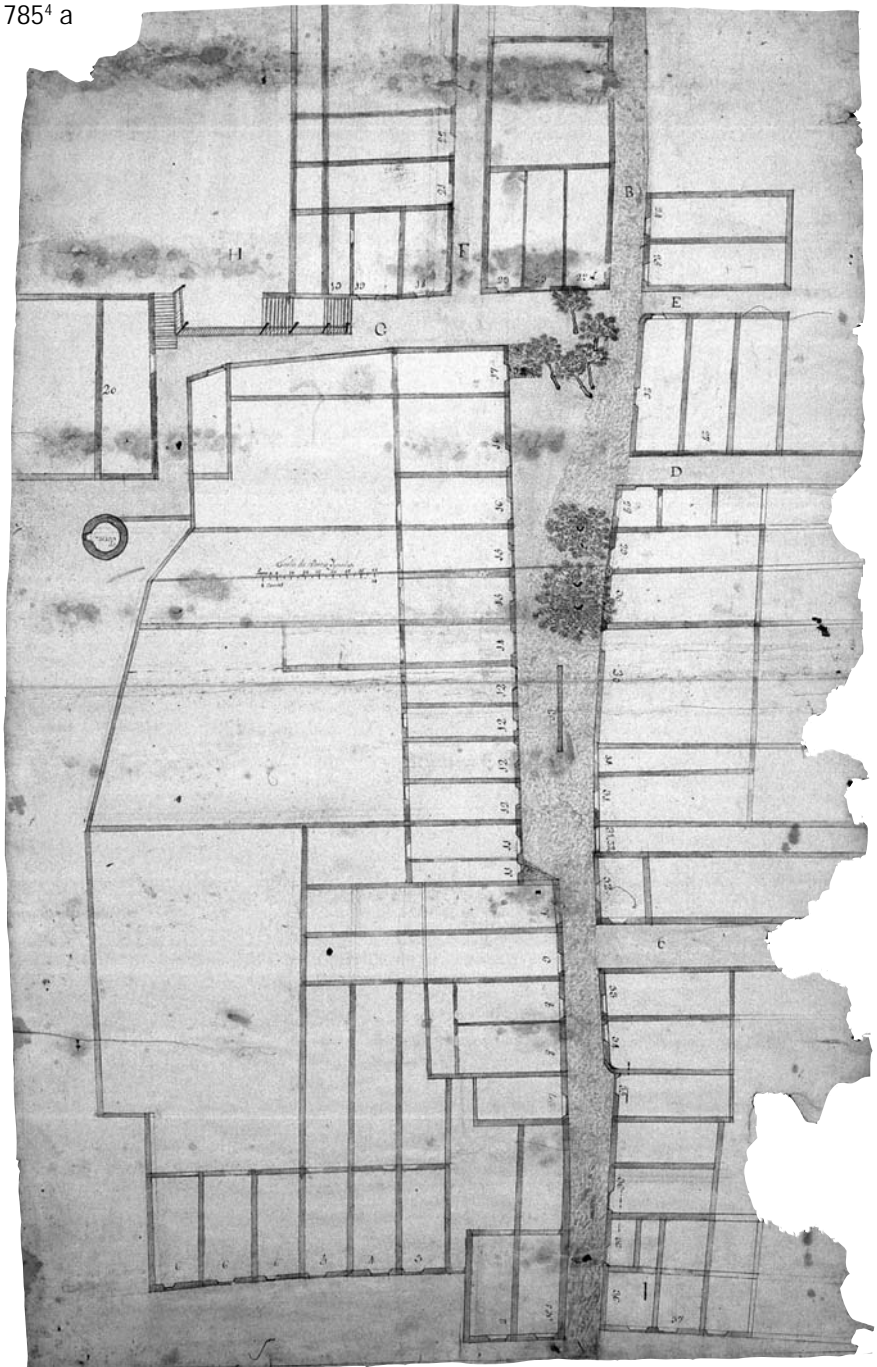
El protagonista o el perjudicat d'aquest cas anecdòtic de tala d'arbres és Joan Castanyer i Codina (*07/07/1737-†07/10/1809),³ que era fill de Joan Castanyer, tragner, i de Maria Codina. Era l'hereu i el gran de 8 germans, quatre homes i quatre dones. Es va casar l'any 1785⁴ a l'edat de 48 anys amb Isabel Muni i Prats (*26/08/1747-†03/08/1803)⁵, que tenia 38 anys i que era vídua de Pere-Màrtir Raig i Figueres.⁶ Tot i ser un matrimoni relativament gran per a l'època, tingueren quatre fills: Joan Cayetano Josep (1787), Jaume Pere Francesc (1789), Maria Teresa Paula (1791) i Josep Joan Jaume (1793).⁷ Pel que es dedueix de la documentació, podríem dir que la vida laboral de Joan Castanyer i Codina fou un xic moguda, si més no, va anar canviant d'ofici entre els que no hi havia una relació professional (exemple: apotecari i adroguer, o mariner i pescador) o que estiguessin dins un mateix àmbit o sector. Quan es va casar exercia de tragner com el seu pare, de fet era l'ofici familiar des de feia com a mínim quatre generacions; però a l'any següent del casament apareix com a sabater⁸, i a partir de 1789 i fins la seva mort consta com a bracer (jornaler agrícola).

El 7 de setembre, l'endemà de l'avís municipal, Joan Castanyer va marxar a Mataró per buscar empara a instàncies superiors. Però aquell mateix dia i sense esperar el termini de tres dies es presentaren davant la casa de Castanyer el regidor Salvador Medir acompanyat del batlle Jaume Oller, del regidor Miquel Jover i 7 o 8 mestres d'aixa per talar

els arbres.⁹ Segurament varen aprofitar que Joan Castanyer havia marxat i a casa seva només hi eren la seva dona Isabel i algunes de les germanes Castanyer Codina. Com era d'esperar, els mestres d'aixa tallaren els arbres i quan tornà Joan Castanyer ja s'ho va trobar tot fet. Aleshores demandà al batlle i als regidors implicats de l'Ajuntament, i va iniciar un plet del que es conserven les dues versions del succés.

La versió de Joan Castanyer

En la demanda interposada per Joan Castanyer, aquest demanava que li paguessin pels danys i perjudicis que li havia ocasionat l'Ajuntament de

Plànol presentat per Salvador Medir en relació al plet contra la tala dels Lledoners. (ES.08019.ACA//ACA, Colecciones, Mapas y Planos, 221)

Canet de Mar o que se'n poguessin derivar del tall dels tres lledoners.¹⁰ En el litigi judicial, Castanyer tingué com a procurador a Francesc Sastre, qui escrigué les acusacions i al·legacions del seu representat.

Castanyer defensava que els tres lledoners eren propietat de la seva família des de feia moltes generacions i dels quals en deia que «contaban con más de 200 años de antigüedad».¹¹ Des de sempre els Castanyer havien tingut cura d'aquests tres arbres i en recol·lectaven el seu fruit. I com que els lledo-

Torrent de Lledoners, a principi de segle XX, on hi havia hagut els lledoners. (Arxiu Carles Saiz)

ners eren seus, deia que el batlle i regidors no tenien el permís del Governador de Girona Ladislao Habor¹² per fer-ho. De fet, Francesc Sastre explica que amb anterioritat el Governador de Girona, en una visita a Canet, ja va deixar clar, quan els acusats li van preguntar sobre la seva utilitat pública, que els arbres no eren públics; és més, Ladislao Habor va dir que embellien l'entorn i que només, i després de la insistència dels acusats, es podien talar si «tenian algun tronco que pudiese hazer caher las personas, ò bolcar algun carruage lo cortasen para evitar este daño».¹³

Per part dels acusats també es va ignorar el termini de tres dies imposat per ells mateixos, doncs l'endemà de l'avís varen tallar els arbres. A més, Castanyer es queixava de que no només no van respectar el temps estipulat sinó que li van donar l'ordre de tallar els arbres amb exigències.

Però el pitjor d'haver tallat els arbres, segons Castanyer, fou que aquests feien de barrera o limitaven els danys que una possible rierada que baixés pel torrent pogués fer a les cases de l'indret, i que arran de la seva desaparició els fonaments de la seva casa quedaven molts exposats a aquestes baixades d'aigua. S'insisteix en que la resta dels habitatges situats en la mateixa línia que la de Castanyer corren també perill, en les quals s'anomena la de l'apotecari Simon Vaquer (Can Vaquer, actual núm. 13) o la de Josep Amat (actual núm. 33). Paradoxalment, s'especifica que el propi batlle Jaume Oller ha posat en risc la seva casa (actuals núm. 29 i núm. 31), ja que està al costat de la de Castanyer. Per aquest motiu Castanyer no entén el perquè de l'interès en tallar els arbres.

En un primer moment Joan Castanyer demana 776 lliures com a compensació: 76 lliures pels tres lledoners tallats i 700 lliures per danys si una torrentada envestís la seva casa. La quantitat exigida era quantiosa si tenim en compte els preus de finals del segle XVIII, ja que 776 lliures equivalien a 15.520

sous. Per exemple: el salari diari d'un mosso era gairebé de 12 diners (1 sou), d'un bracer o d'un manobre de la construcció eren 13,7 sous, d'un mestre de cases uns 20 o 25 sous o el dot d'una filla d'una família normal entre 100 i 150 lliures. I és que amb la quantitat que demanava es podria haver fet una casa nova i encara li haurien sobrat més d'un centenar de lliures.

Posteriorment també es demana que, per suplir els arbres, es construís un muret a pocs metres de la façana de la casa per tal d'impedir la vinguda de les aigües, tot imitant la paret que hi havia davant les cases del notari Josep Llobet (actuals núm. 15, 17, 19 i 21) i que se situaven una casa més avall de la de Castanyer.

La versió de regidors i batlle

Per la seva banda, els acusats Jaume Oller, Salvador Medir i Miquel Jover tingueren com a procurador en un inici a Salvi Esquerra i Padres, que fou substituït per Jaume de Pons al cap d'uns 5 anys de procés judicial.

Segons els acusats es varen tallar els tres lledoners per resolució de l'Ajuntament de Canet i amb el beneplàcit del Governador de Girona. De fet, afirmen que en cap moment el Governador prohibeix el seu tall, sinó que els dona l'ordre per a que puguin actuar segons la resolució que han acordat el batlle i els regidors de Canet.

També neguen que els arbres estiguessin plantats en terreny de Castanyer sinó que se situaven al torrent, que era terreny públic. El gran argument constant de la defensa és que no era terreny privat o particular de Castanyer. Per defensar que la terra on estaven plantats els lledoners era terreny públic s'al·lega que entre la casa de Castanyer i els arbres feia molt de temps que hi passaven «Procesiones Viaticos y Conduccion de cuerpos a la sepultura» i així ho afirmen els testimonis del judici que tenen

entre 65 i 80 anys.¹⁴ Segons la tradició i el dret de l'època, per on passaven els morts per a ser enterrats o s'hi feia algun acte públic (molt sovint religiós) es considerava terra del comú o públic. És més, es nega que els lledoners resguardessin les cases de les rierades i es diu reiteradament que des de que es van tallar els arbres cap rierada ha afectat les cases del torrent i que, a més, «[...] por razon de este corte tienen las aguas un curso regular [...], añadiendo haver ohído de algunos que habitavan al frente del torrente que desde el citado corte han experimentado de el grande beneficio en las avenidas del torrente por discurrir por el contra la libertad de las aguas».¹⁵ Fins i tot diuen que els arbres eren perjudicials, ja que impedièn el correcte desguàs de les cases que eren davant de la casa de Castanyer, que de fet eren les més properes als lledoners.

Joan Castanyer havia al·legat que van incomplir el termini de tres dies que li van donar per tallar els arbres. Respecte això, la defensa de l'acusació li treu ferro a l'assumpte i diu que el fet de no haver respectat el termini és una nimietat ja que Castanyer es va negar a obeir l'ordre des del primer moment.

Pel que fa la construcció d'un possible muret que aturi les aigües com abans ho feien els arbres, els acusats tornen a desmentir reiteradament que els arbres tinguessin utilitat per aturar les rierades i per tant no calia suplir-los per un muret. I en el cas de que Castanyer o algun veí volgués la paret «deveria venir a cargo del vecindario por la comun utilidad que les produciria» i per tant «[...] que la pared se pague por todos los vecinos que tienen terreno en aquella parte».¹⁶ Queda bastant clar que l'Ajuntament no en pagarà les despeses.

Per últim, el procurador dels acusats al·lega que Castanyer no ha presentat la documentació de l'establiment de la seva casa i per tant no es pot demostrar la seva versió. Però que consultant els documents dels establiments requerits a altres veïns i de dos documents de 1666 i 1728, hi apareixen descripcions de les propietats limítrofes i es dedueix que efectivament la peça de terra on estaven plantats els lledoners no era propietat de Castanyer sinó públic. Per tant, si aquest n'ha tingut usdefruit o els ha cuidat i n'ha recol·lectat els seus fruits és perquè el Comú o Ajuntament ho a tolerat i ha deixat fer.¹⁷

La sentència final?

Una incògnita que queda palesa és quin interès tenia l'Ajuntament en tallar els arbres. Primerament s'han de deixar de banda les possibles enemistats o renyines que hi poguessin haver amb anterioritat entre Joan Castanyer i Jaume Oller, doncs eren veïns i potser no es portaven bé. Així doncs, hem de suposar que els servidors públics van voler treure els lledoners o bé per iniciativa pròpia, o bé per la demanda d'algun veí o veïns perquè eren perjudicials o molestaven durant les rierades fent d'embossament, dificultant el pas de carros i carruatges, o a l'hora de fer mercat perquè ocupaven espai.

En l'últim document del que es té constància del procés judicial és una sentència del 30 d'octubre de 1801 de la Reial Audiència del Principat de Catalunya.¹⁸ Però no se sap del cert si algú va recórrer al Consell de Castellà, tribunal d'última instància dins la Monarquia Borbònica entre 1714 i 1834. La sentència va ser dictada per l'oïdor (jutge) Ventura de Ferran i de Valls Biosca i Pallarès, que presidia l'esmentada Reial Audiència. Finalment es declara: «a ninguna de las partes condena en costas», d'aquesta manera no es dona la raó a cap part; però a la vegada s'intueix que ambdues eren culpables i responsables d'aquest llarg litigi, doncs totes dues presentaven incongruències i falsedats. Sembla que així acaba el gran i llarg procés judicial iniciat feia més d'una dècada, en el transcurs del qual alguns dels protagonistes moriren pel camí, com és el cas del batlle Oller. Del que podia haver estat una anècdota a peu de pàgina sobre un tall d'arbres, es va convertir en una gran bola que cada cop es feia més feixuga i que finalment va acabar no resolent res i resolent tot; va quedar, com diríem ara, en «empat tècnic».

¹ Documents 1.2.27, 1.2.29 i 1.2.36. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

² Doc. 1.2.27. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

³ Naixement i bateig de Jaume Joan Josep Castanyer Codina (07/07/1737). Arxiu Parroquial de Canet de Mar (APC). Núm. d'inscripció: 9902, Llibre: BapL08, Full: 097; i Òbit de Joan Castanyer Codina (07/10/1809). Núm. d'inscripció: 14174, Llibre: Òbi-L08, Full: 116.

⁴ Esposalles Castanyer Muni (17/12/1785). APC. Núm. d'inscripció: 3261, Llibre: Esp-L03, Full: 309.

⁵ Naixement i bateig de Innominada Moni Prats (26/08/1747). APC. Núm. d'inscripció: 10842, Llibre: BapL08, Full: 257; i Òbit de Isabel Muni Prats (03/08/1803). Núm. d'inscripció: 13501, Llibre: Òbi-L08, Full: 040r.

⁶ Esposalles Raig Muni (19/03/1773). APC. Núm. d'inscripció: 2899, Llibre: Esp-L03, Full: 144.

⁷ Naixement i bateig de Joan Cayetano Josep Castanyer Muni (14/09/1787). APC. Núm. d'inscripció: 15495, Llibre: BapL10, Full: 133r; Naixement i bateig de Jaume Pere Francesc Castanyer Muni (28/06/1789). APC. Núm. d'inscripció: 15756, Llibre: BapL10, Full: 174; Naixement i bateig de Maria Teresa Paula Castanyer Muni (15/10/1791). APC. Núm. d'inscripció: 16126, Llibre: BapL10, Full: 228; i Naixement i bateig de: Josep Joan Jaume Castanyer Muni (21/11/1793). APC. Núm. d'inscripció: 16463, Llibre: BapL10, Full: 268.

⁸ 1.2.23.

⁹ Docs. 1.2.27 i 1.2.28. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

¹⁰ Doc. 1.2.27. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

¹¹ Doc. 1.2.28. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

¹² Ladislao Habor, d'origen hongarès, fou Governador de Girona entre 1783 i 1794.

¹³ Doc. 1.2.28. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

¹⁴ Doc. 1.2.36. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

¹⁵ Doc. 1.2.36. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

¹⁶ Doc. 1.2.36. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XVIII.

¹⁷ Doc. 1.5.04. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents sense data.

¹⁸ Doc. 1.3.01. Arxiu Alegret-Xiqués, Fons Castanyer, Subfons documents s. XIX.